

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет «Образотворче мистецтво»

(назва факультету)

Кафедра монументального живопису

(повна назва кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломної роботи бакалавра

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

На тему **Живописне пано для музею морського
флоту у м. Одеса на тему “Рибалки”**

Виконав: студент 4 курсу,

спеціальності 023 «Образотворче мистецтво,

декоративне мистецтво, реставрація»

(шифр і назва спеціальності)

ОПП «Стріт-арт і монументальне мистецтво»

(назва освітньо-професійної програми)

_____ Титоренко Поліна _____

(ім'я та прізвище)

Керівник _____ проф. Володимр Носенков _____

(ім'я та прізвище)

Рецензент _____ доц. Дмитро Курсін _____

(ім'я та прізвище)

Харків – 2025

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет «Образотворче мистецтво»

Кафедра монументального живопису / денна форма навчання

Освітньо-кваліфікаційний рівень «Бакалавр»

Галузь знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»

Спеціальність В 4 «Образотворче мистецтво та реставрація»

ОПП «Стріт-арт і монументальне мистецтво»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри монументального живопису

_____ Є.О. Котляр

“ 12 ” травня 2025 року

ЗАВДАННЯ

НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТУ

_____ Титоренко Поліна

1. Тема проекту _____ **Живописне пано для музею морського флоту у місті Одеса**

керівник проекту (роботи) _____ Носенков Володимир Миколайович, професор кафедри монументального живопису ХДАДМ

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від “5” травня 2025 р. №118-ОС

2. Строк подання студентом проекту (роботи) _____ 7.06.2025

3. Вихідні дані до проекту (роботи): *Зібраний підготовчий матеріал під час переддипломної практики* _____

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

- a. Обґрунтування актуальності теми;
- b. Збір інформації та систематизація підготовчих матеріалів;
- c. Аналіз аналогів;
- d. Розробка авторської концепції рішення теми;
- e. Композиційний пошук образотворчих засобів втілення творчого задуму;
- f. Художньо-технологічні засоби виконання твору;

- g. Висновки;
- h. Список літератури;
- i. Ілюстративні матеріали

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):
фор ескіз, проектна частина (вигляд твору в об'єкті, живописний твір (з двох
полотен), розмір 100 х 170 см.)

6. Дата видачі завдання 1 лютого 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1	Затвердження теми дипломної роботи	Травень	ок
2	Аналіз аналогів	Травень	ок
3	Розробка авторської концепції рішення теми	Травень	ок
4	Композиційний пошук образотворчих засобів втілення творчого задуму;	Травень	ок
5	Затвердження ескізів рішення теми	Травень	ок
6	Систематизація інформації до пояснювальної записки	Травень	ок
7	Виконання оригіналів дипломної роботи	Травень- червень	ок
8	Оформлення пояснювальної записки та дипломної роботи	Травень- червень	ок
9	Захист дипломної роботи	Червень	ок

Студент Поліна Титоренко

Керівник проекту (роботи) Володимир НОСЕНКОВ

ЗМІСТ

Зміст.....	4
Вступ.....	5
Концепція роботи.....	6
Розбір об'єкта.....	7
Збір матеріалу.....	7
Сценарій роботи.....	9
Композиційне, стильове та технічне рішення.....	12
Склад проекту	13
Список використаних джерел.....	14
Ілюстративні матеріали.....	15

ВСТУП

Протягом століть мистецтво залишалося дзеркалом людського життя — його радостей, страждань, боротьби та сподівань. Художник не лише фіксує момент, а й передає на полотні глибину людських переживань, повсякденних турбот і сенсу буття. Особливо гостро ця потреба відображення зринає тоді, коли навколишнє здається ідилічним, а життя — спокійним. Але за зовнішнім спокоєм ховається щоденна праця, яка дається дорогою ціною.

Тема дипломної роботи — «Рибалки» — присвячена простим людям, які щодня виходять у море, борються зі стихією, витрачають останні сили, щоб прогодувати свої родини. Вони живуть у місці надзвичайної краси: спокійна вода, величні гори, мальовничі будинки. Але гармонія природи тут контрастує з напруженою працею, важким фізичним навантаженням і життєвими труднощами.

Цей твір є спробою заглибитися у тему повсякденної мужності — тієї, що не супроводжується гучними словами чи героїчними жестами, а проявляється у втомлених рухах, зморшках від сонця і вітру, тиші спільної праці. Рибалки — це образи, які одночасно вкорінені в реальність і підняті до символу — символу стійкості, витримки, незламного зв'язку людини з природою та своєю родиною.

Через композицію, колір, ритм і світло я прагну створити не просто зображення моменту, а простір для емоційного співпереживання. Це спроба показати, що краса не завжди означає легкість, і що життя в гармонії з природою часто вимагає найбільших зусиль. У тиші заходу сонця, коли день добігає кінця, і здається, що все навколо завмирає — людина продовжує рух, працю, існування. І саме в цьому русі — її справжня гідність.

Концепція роботи

Ця робота присвячена Сулеві Сергію.

Моєму загиблому дядькові.

Я створювала цю роботу під час жахливих новин для моєї родини. Три роки рідна для мене людина була зникла безвісті, всі рідні жили в надіях на те що він повернеться живий, але на початку травня ми отримали жахливу звістку – Сергій загинув.

Він віддав своє життя на захист нашої країни. Сергій був прикладом мужності, сили духу та відданості Батьківщини.

Кожен мазок пензлем на панно пропитаний нестерпною білью та скорботою за щасливим та спокійним життям.

Героям слава!

Полотно «Рибалки» присвячене темі важкої фізичної праці як щоденного акту боротьби і надії. Воно показує життя звичайних людей, яке не менш глибоке, ніж епічні історії, що часто зображуються у мистецтві. Робота розкриває момент завершення дня: захід сонця, спокій води, теплі барви, які наповнюють сцену м'яким світлом. Цей час доби — не лише естетичний вибір, а символ вичерпання сил, завершення циклу, водночас з надією на завтрашній день.

У центрі концепції — напруга між ідеальним середовищем і суворою реальністю. Краса природи не полегшує існування, навпаки — робить його ще більш контрастним. Люди на полотні не милуються заходом сонця, вони завершують свою працю. Саме в цих фігурах закладено ідею щоденного подвигу. Кожна зігнута спина, кожна рука, що тримає сітку — це візуальна метафора витривалості та гідності.

Також важливою складовою концепції є взаємозв'язок людини і середовища. Рибалки не протиставлені природі — вони в ній, частина її. Їхнє життя підпорядковане її ритмам: припливам, сезону, часу доби. Це співіснування, у якому людина не домінує, а шукає рівновагу. Твір спонукає глядача задуматись: у чому справжня гармонія — у спокої чи в постійній праці, яка підтримує життя?

Таким чином, полотно «Рибалки» — це художнє осмислення теми праці як екзистенційної необхідності, де природа стає не фоном, а співучасником подій. Робота прагне не лише передати зорове враження, але й викликати внутрішнє переживання, роздуми про цінність простого, але важкого людського життя.

РОЗБІР ОБ'ЄКТА

Панно створене як монументальний живописний твір для експозиції в Музеї морського флоту в місті Одеса. Це місце має глибокий історичний і культурний контекст, пов'язаний із морською традицією, працею на воді та побутом портового міста. Таким чином, саме панно не лише виконує естетичну функцію, але й розкриває важливу складову морської ідентичності Одеси — праця рибалок як частина морської спадщини.

Робота має горизонтальний формат, що відповідає панорамному сприйняттю пейзажу — узбережжя, неба та моря. Композиція влаштована так, щоб глядач відчув себе учасником сцени — ніби стоїть поруч, спостерігаючи за закінченням важкого дня.

Колористично робота витримана у **тепло-холодному контрасті**.

ЗБІР МАТЕРІАЛУ

Рибалка як образ у культурі

Рибалка у світовій культурі виступає символом терпіння, життєвої мудрості та покори стихіям. Це персонаж, який знаходиться у постійному контакті з природою, глибоко залежить від її ритмів — припливів, відпливів, вітру, сезону. Рибалка — це втілення тихого героїзму, бо його праця постійна, важка, але не видовищна.

У біблійній традиції рибалка є символом духовного покликання (апостоли-рибалки). У фольклорі — це людина-простолудин, яка живе чесно, важко, але в гармонії з природою. В українській культурі образ рибалки часто пов'язаний із піснями, де море — це і простір надії, і джерело небезпеки.

Море як метафора

Море в мистецтві — один із найпотужніших архетипів. Воно символізує безмежність, глибину, непередбачуваність, але також і життя, материнське начало, колыску всього живого. У роботі «Рибалки» море — не активний учасник дії, але всеприсутнє тло, яке впливає на все: світло, ритм, колір, настрій. Його спокійна поверхня — не гарантія спокійного життя.

Захід сонця

Захід — це перехідна точка. У багатьох культурах він асоціюється з кінцем циклу, втомою, спокоєм, а також з роздумами та внутрішньою тишею. Водночас він несе в собі тепло і надію на новий день. У роботі саме цей момент підкреслює головну ідею: у наймирніший момент природи людина продовжує боротися за життя.

Кольори і фактура

Палітра теплого вечірнього світла поєднується з грубими фактурами одягу, сіток, деревини човна. Це візуальний контраст між атмосферою спокою і фізичною вагою реальності. У традиційному мистецтві рибалки часто зображувалися у сірих або коричневих тонах — натомість у цій роботі, завдяки золотаво-синім контрастам, наголос зроблено не на бідності, а на гідності їхньої праці.

Робота з аналогами

У процесі розробки композиції та образної системи панно важливим джерелом натхнення стали класики європейського пейзажного живопису XIX століття — Каміль Коро, Іван Айвазовський, Джон Констебл і Вільям Тьорнер. Їхній вплив простежується у підході до побудови простору, передачі світлових ефектів, настроєвості та символічності зображення.

Каміль Коро — один із провісників імпресіонізму, який у своїх творах досягнув надзвичайної гармонії між реальним пейзажем і поетичним баченням світу. Його м'яка тональність, світлотіньова гама та ліризм надихнули мене у створенні спокійних, майже медитативних композицій. Як і Коро, я прагнула передати внутрішній стан героя через настрій середовища — пейзаж у моєму творі є не просто тлом, а співучасником емоційного розвитку.

Іван Айвазовський — майстер морського пейзажу, який глибоко вплинув на мою увагу до світла та динаміки. Його вміння зображати море не як стихію, а як філософську категорію, стало орієнтиром при створенні глибокої атмосферності у композиції. Я використала близьку до нього палітру — теплі вечірні відтінки, що символізують надію, і холодні сині — як метафору відчаю.

Джон Констебл, з його природнім і водночас драматичним баченням англійського пейзажу, вразив мене глибоким зв'язком між людиною та природою. Його небо — завжди особливий персонаж композиції. У моєму панно саме небо стає метафізичним простором, через який розкривається емоційний стан героїв.

Вільям Тьорнер — художник світла та стихії. Його абстраговані форми, розчинені у світлі, стали джерелом пошуку у власній колористичній концепції. Я застосувала подібний прийом градієнтного переходу кольорів (від червоного до синього) як засіб розповіді про трансформацію — від темряви до світла, від страху до надії.

Зіставлення з творчістю цих митців дозволило мені не лише посилити живописну мову твору, а й осмислити тему панно у ширшому культурному та історичному контексті. Їхній вплив став основою для формування образної системи, в якій сучасна тема відгукується у класичній пластичній традиції.

Сценарій роботи

Робота зображує вечірню сцену повсякденного життя рибалок на узбережжі. Це не просто жанрова сцена, а філософське розмишлення про працю, спільність, тишу, традицію та циклічність життя. Атмосфера гармонійна, медитативна, але пронизана глибокою людяністю.

Композиційна структура

Панно побудоване за принципом горизонтальної розповіді — зліва направо "рухається" дія, починаючи з групи рибалок і завершуючи вітрильником на воді. Умовно простір поділено на три частини:

Ліва частина — три постаті рибалок із сітками: це зосередженість, спокійна фізична праця.

Центральна частина — об'єднувальний ритм: предмети (кошики, ящики, мотузки), злегка нахилені постаті утворюють візуальну дугу, яка веде погляд.

Права частина — човен з роздутими вітрилами як символ готовності до нового дня, циклу, подорожі, руху вперед.

Іконографічні елементи та символіка

Рибалки — уособлення трудової спільноти, зв'язку людини з природою, передачі досвіду поколіннями. Їх одяг і рухи однакові, що підкреслює цілісність, командність.

Сітки — не лише робочий інструмент, а й символ зв'язку, спільної справи, улову як результату колективної праці.

Ящики та кошики — реалістичні деталі побуту, які водночас утворюють ритмічну підставу у нижній частині композиції.

Човен з вітрилами — метафора шляху, нових починань, циклічності життя на морі.

Гори на тлі — величні, статичні, вічні — контрастують із тимчасовістю людського руху. Підсилюють драматизм сцени.

Птахи — як і в багатьох класичних полотнах (Айвазовський, Коро), тут — символ свободи, спостерігача, можливо — душ тих, хто на морі.

Колористичне вирішення

Головна гама — теплі охристо-помаранчеві тони заходу сонця. Вони створюють м'яку, ностальгічну атмосферу.

Контраст тепла і холоду — синьо-фіолетові тіні гір і води врівноважують теплу частину неба та будинків.

Світло — органічно розподілене по всій роботі: воно «грає» у воді, підсвічує вітрило, акцентує контури фігур — і водночас не режисує сцену, а «оточує» її.

Драматургія сцени (рух погляду глядача)

Глядач починає з фігур ліворуч, зчитуючи дію — підготовка сіток.

Погляд рухається по предметах внизу, охоплює постаті праворуч, де вже видно завершення процесу.

Завершується погляд на вітрильнику, ніби уявно запрошуючи в море, у новий день, в інший простір.

Це логіка спокійної, циклічної дії, як у багатьох роботах Констебла чи Коро — споглядальний рух, без різких акцентів, із плавним ритмом і повтором.

Емоційний підтекст

Хоч сцена спокійна, вона не "статична". У ній є відчуття втоми, але й змісту. Це — вечір перед новим початком, стан зосередженого завершення, і тихого очікування. У стилі Айвазовського — світло відіграє роль емоційного носія, а у дусі Тьорнера — воно формує простір і час.

Композиційне, стильове та технічне рішення

Живописне панно. Полотно, олія. 170 x 200 см.

Композиційне рішення

Живописне панно побудовано за принципом горизонтального розгортання дії, що забезпечує послідовне прочитання сцени зліва направо. Центральну композиційну вісь формує група фігур рибалок, розташованих у передньому плані, які взаємодіють між собою через спільну дію — підготовку риболовецьких сіток. Їхні пози створюють плавну ритмічну хвилю, яка повторює рух моря.

Другий композиційний план формують човен із напнутим вітрилом і водна гладь, що веде погляд у глибину простору до лінії горизонту. У задньому плані розміщено силуети кольорових будинків, що утворюють своєрідну театральну декорацію сцени, та гори, які підкреслюють стабільність і спокій композиції. Вертикальні елементи — щогла, дзвіниця, фігури птахів — балансують горизонтальний формат твору.

Стильове рішення

У стилістичному аспекті панно поєднує реалістичний підхід до зображення фігур і простору з м'якою узагальненістю форм і фактур. Надихаючись творчістю Каміля Коро, Джона Констебла та Івана Айвазовського, було обрано ліричну, атмосферну манеру письма, в якій особливу роль відіграє світло як емоційний чинник.

Постаті рибалок трактуються в традиціях жанрового живопису ХІХ століття, проте подані не як індивідуальні портрети, а як типажі — носії символічного образу праці, тиші, циклічного буття. Стилістична м'якість лінії, плавність кольорових переходів, тепла колористична гама наближають твір до пізнього романтизму з елементами імпресіонізму.

Технічне рішення

Робота виконана на полотні в техніці масляного живопису, з поєднанням напівпрозорих лессировок і пастозних мазків. Такий підхід дозволив передати глибину повітряного середовища, атмосферні ефекти заходу сонця, мерехтіння води й фактурність землі.

Для моделювання форми фігур та предметів застосовано традиційну техніку моделювання об'єму через світлотінь, а для передачі простору — лінійна та повітряна перспектива. Особливу увагу приділено відображенням на воді, що доповнюють колірну гармонію сцени. Палітра стримана, домінують теплі охристо-золотисті та холодні синьо-фіолетові тони, що передають відчуття вечірньої тиші, завершення дня, гармонії.

Склад проекту

До складу проекту входить:

- Дипломна записка
- Форескіз 60 х 40 см.
- Пано (два полотна загальним розміом 100 х 170)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гращенко В. Н. *Айвазовский*. — М.: Искусство, 1982. — 210 с.
2. Thomson R. *Camille Corot*. — London: Phaidon Press, 1990. — 192 p.
3. Reynolds G. *Constable: The Natural Painter*. — New Haven: Yale University Press, 1984. — 248 p.
4. Hamilton J. *Turner: A Life*. — London: Hodder & Stoughton, 1997. — 352 p.
5. Горбачевський В. І. *Композиція в живопису*. — Київ: Мистецтво, 1985. — 175 с.
6. Гончаренко С. В. *Кольорознавство*. — Навчальний посібник. — Харків: ХДАДМ, 2020. — 120 с.
7. Еліаде М. *Міфи, сновидіння і містерії*. — Київ: Юніверс, 2001. — 312 с.
8. Новий Заповіт. — Біблія, Українське Біблійне Товариство, 2013.
9. Сухарев А. В. *Історія одеського морського флоту*. — Одеса: Маяк, 2002. — 228 с.
10. Каталог виставки «*Море в українському живописі*». — Київ: НХМУ, 2015.
11. Офіційний сайт Музею морського флоту України в м. Одеса — <http://www.museum.odessa.ua>
12. Котляр Є. О. *Інтерпретація простору у монументальному мистецтві*. — Харків: ХДАДМ, 2021. — 98 с.

Альбом ілюстрацій

Іл.1 A Seaport at Sunrise. Клод Лоррен. Класицизм. Міський пейзаж. Полотно, олія. 1679.

Іл.2 Brighton Beach with Colliers. Джон Констебл. Романтизм. Пейзаж. Олія, напір. 1824

11.3 Cowes, Isle of Wight. Уильям Тернер. Романтизм. Марина. Акварель, папір.
1827.

Іл.4 Cowes, Isle of Wight. Уільям Тернер. Романтизм. Марина. Акварель, папір.

1827.

Іл. 5 Pembroke Castle, South Wales, Thunder Storm Approaching. Уільям Тернер.

Романтизм. Марина. Акварель, папір. 1801

Іл.6 Port at sunset. Клод Лоррен. Класицизм. Міський пейзаж. Полотно, олія.

1649

Іл. 7 Sun Rising through Vapour, Fishermen Cleaning and Selling Fish. Уільям Тернер.

Романтизм. Марина. Полотно, олія. 1807

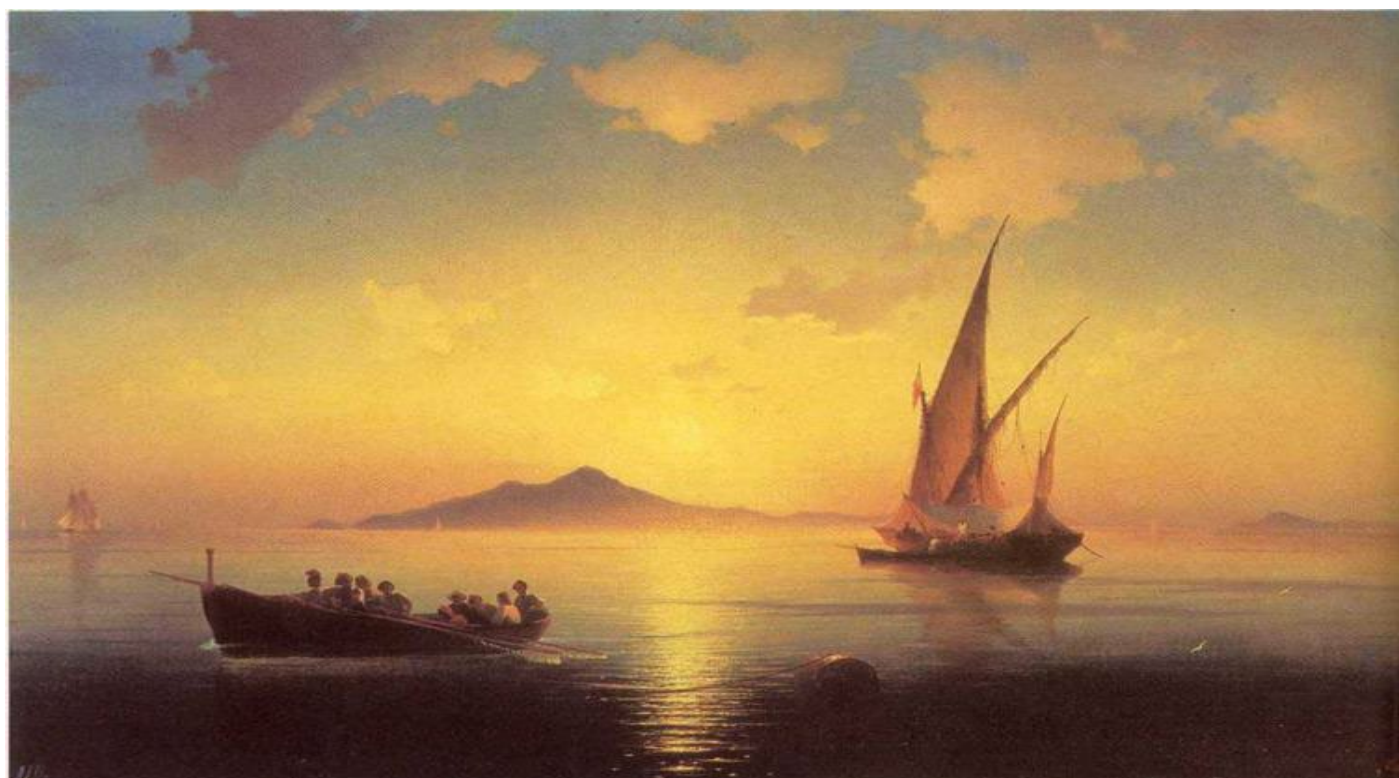

Іл. 8 View on the River Severn at Worcester. Джон Констебл. Романтизм. Ескіз

та етюд. Олівець, папір. 1835

Іл. 9 Захід сонця на морі. Іван Айвазовський. Романтизм. Марина. 1899

Іл.10 Неаполітанська затока. Иван Айвазовський. Романтизм. Марина. Олія, полотно. 1841

Іл.11 Ніч у Криму. Вид на Аю-Даг. Иван Айвазовський. Романтизм. Пейзаж. 1850.

Іл.12 Одеса. Иван Айвазовський. Романтизм. Міський пейзаж. Олія, полотно.

1840

Іл.13 Рибальські човни на березі каналу. Каміль Корро. Реалізм. Пейзаж. Олія, полотно. 1830

Іл.14 Судна на рейді. Иван Айвазовский. Романтизм. Пейзаж. 1851

Іл.15 П. Тиморенко. Дипломна робота. 2025